

Inni i Obcy w lekturach do edukacji międzykulturowej dla dzieci

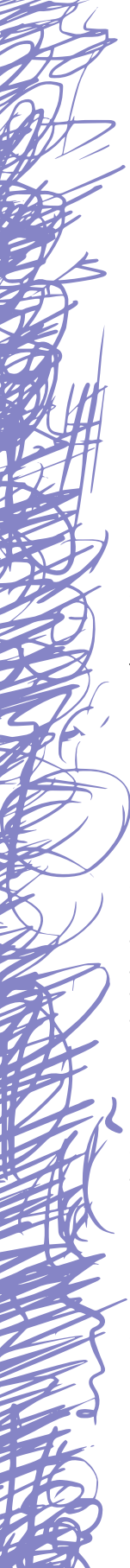
Przewodnik bibliograficzny

W bibliotekach i na rynku księgarskim dostępnych jest wiele lektur dla dzieci, w których zagadnienia zróżnicowania kulturowego, relacji z Obcymi i Innymi oraz ich konsekwencji społecznych zostały przedstawione w rozmaitych formach. Oprócz klasycznych opowiadań, bajek, baśni i legend, można też spotkać zbiory czytanek i scenariuszy zajęć z edukacji międzykulturowej. Mogą

być one wykorzystywane zarówno jako lektury w domowym zaciszu, jak i książki pomocnicze na zajęciach w szkołach, kołach zainteresowań, świetlicach, domach kultury, fundacjach, a także podczas wszelkiego rodzaju działań w przestrzeni publicznej⁴⁵.

Podstawowe treści wychowania zawarte w tego rodzaju książkach to szacunek i tolerancja dla odmienności oraz

⁴⁵ Wykorzystuję tu fragmenty opracowania: P.P. Grzybowski, *Spotkania z Innymi. Czytanki do edukacji międzykulturowej*, Kraków 2011, Wyd. Impuls.

przekonanie o konieczności poznania drugiego człowieka zanim wyda się o nim opinię i zacznie oceniać jego wygląd, poglądy i zachowanie. Bohaterowie tych lektur wskutek swej odmienności i subiektywnej niezrozumiałości, bywają postrzegani jako Inni lub Obcy. Jako tacy, niewątpliwie budzą zaciekawienie, niepewność, nawet strach i doświadczają krytyki, odrzucenia, dyskryminacji. Młody czytelnik opowieści o ich przygodach i problemach, otrzymuje jasny przekaz o uniwersalnej wartości poznania drugiego człowieka, który na pierwszy rzut oka lub tylko pozornie wydaje się niezwykły, niezrozumiały, dziwny, nieprzyjazny... Dotyczy to zarówno najłatwiej rozpoznawalnych (m.in. wskutek wyglądu i języka) oraz stigmatyzowanych jako Obcy imigrantów, a także obecnych na co dzień w środowisku rodzinnym i szkolnym Innych, których odmiennosc wiąże się z wiekiem, stanem zdrowia, statusem społecznym i kłopotliwymi z różnych względów (m.in. ich ograniczeń) relacjami z otoczeniem.

W lekturach dla dzieci do edukacji międzykulturowej zawarte są opowieści zarówno o realnych osobach, które łatwo zidentyfikować oraz osadzić w określonym miejscu i czasie – jak i o osobach wymyślonych, fantastycznych, niekiedy wręcz baśniowych i zupełnie nietypowych. Wszystkie je jednak łączy kłopotliwa odmiennosc, wyobcowanie ze środowiska, poszukiwanie partnerów do dialogu, tęsknota za akceptacją i przyjaźnią mimo różnic. W większości opowieści poszukiwania te zwieńczone są sukcesem, potrzeba akceptacji zostaje zaspokojona, a przyjaźń zostaje ukazana jako perspektywa przyszłości, w której zróżnicowanie kulturowe jest czymś nieuniknionym i nie tak problematycznym dla każdej ze stron, jak wydawało się jeszcze na początku lektury.

Przemyślana praca z lekturami do edukacji międzykulturowej wiedzie do świadomości, że każdy z ich bohaterów – nawet ten najbardziej niezwykły, wręcz dziwaczny, jest wartościowy i przez to godzien szacunku, a jedną z cech konstytuujących ich wartość jest właśnie odmiennosc, różnica, dzięki której świat młodego czytelnika ulega wzbogaceniu o nowe idee, poglądy, wzory postępowania itp.

Każde dziecko prędzej, czy później spotyka Obcych i Innych. Jego naturalną reakcją jest wówczas zdziwienie i stawianie pytań o zaobserwowane fakty. Poznawani Obcy i Inni, to osoby pod pewnymi względami wyróżniające się z otoczenia i dlatego często będące przedmiotem zainteresowania, tematem plotek, nieprawdziwych i krzywdzących opinii stereotypowo powielanych w codziennych rozmowach, programach telewizyjnych, artykułach prasowych, na forach dyskusyjnych itp. Ich obecna sytuacja jest zwykle wynikiem wydarzeń z przeszłości, które ukształtowały ich charakter, poglądy na świat i wpłynęły na zachowanie. Z powodu swej odmiennosci Obcy i Inni bywają lubiani lub nie, postrzegani jako pozytywni bohaterowie lub „czarne charaktery” codzienności. Ich obecność wywołuje w związku z tym przy-

jemne zaciekawienie, albo budzi niepewność, obawy, strach i chęć odrzucenia.

Lektura dostarcza odpowiedzi na dziecięce pytania pojawiające się w momencie spotkania Obcych i Innych – pytania nurtujące w trakcie mniej lub bardziej trwałych relacji z nimi. Młody czytelnik stopniowo poznaje warunki, w jakich może kształtować się odmiennosc, dzięki czemu łatwiej jest mu zrozumieć zarówno bohaterów opowieści, jak i Obcych i Innych poznawanych osobiście. Tego rodzaju tok pracy z lekturą prowadzi czytelnika do wniosku, że odmiennosc wyglądu, zachowania, perspektyw życiowych poszczególnych osób, choćby nawet była źle widziana w środowisku, tak naprawdę jest zwyczajnym elementem człowieczeństwa, z którym trzeba sobie radzić każdego dnia, uczestnicząc w Obcości i Inności własnej i/lub innych.

Decyzja o tym, czy dziecko jest już na tyle rozwinięte, by móc zapoznać je z daną lekturą zależy od rodziców, nauczycieli i edukatorów, którzy obserwując dziecko, analizując jego ciekawość świata i zakres dostępu do informacji (np. możliwość oglądania telewizji bez kontroli dorosłych, przysłuchiwanie się rozmowom starszego rodzeństwa i dorosłych), będą w stanie określić, czy dziecko zna już odpowiednie wyrażenia i zagadnienia, interesuje się nimi, pyta o nie, próbuje lepiej zrozumieć itp. Jeśli tak jest, wówczas można rozpocząć z nim dyskusję, posiłkując się wybraną lekturą.

Przed oddaniem książki w ręce dziecka, rodzice, nauczyciele i edukatorzy powinni też zdecydować, czy potraktować jej treści wybiórczo i stopniowo zapoznawać młodego czytelnika z kolejnymi tematami. Mogą też pozwolić na czytanie „jednym tchem” – pod warunkiem jednak, że każdej lekturze towarzyszyć będzie refleksja i dyskusja o jej bohaterach. Po wspólnej lekturze z dzieckiem, wypadałoby je zapytać, czy rozumie treść czytanki i w razie wątpliwości uzupełnić lub wyjaśnić kłopotliwe zagadnienia. Podczas dyskusji warto zwracać uwagę dziecka na fakt, że w jego środowisku żyją ludzie bardzo podobni do tych opisanych, więc prędzej czy później spotka się z nimi i może mieć podobne odczucia jak literaccy bohaterowie. Chodzi więc o przygotowanie dziecka do kontaktu z odmiennością (także własną); o wsparcie go w kształtowaniu postawy pozytywnego zainteresowania sytuacją Obcych i Innych w różnych okolicznościach oraz poszukiwania możliwych sposobów nawiązania dialogu, którego efektem będzie wzajemne poznanie i tolerancja.

Praca z lekturą do edukacji międzykulturowej pozwoli na udzielenie dziecku poważnych i wyczerpujących odpowiedzi na pytania o sprawy czasem krępujące nawet dla dorosłych (nie dziwi fakt, że wiele lektur do edukacji międzykulturowej fascynuje najpierw dorosłych!). Warto podjąć ten trud, by nie zaprzepaścić okazji do rozmowy pod pretekstem czytanki, zanim dziecko dowie się o czymś trudnym w sposób wulgarny,

powierzchny, ideologiczny – na przykład od starszych kolegów, z telewizji, Internetu lub od osób, którym świadomie nie powierzyłoby się trudu wychowania swego dziecka. Praca ta staje się szczególnie istotna, gdy dziecko może utożsamiać się z bohaterami opowieści lub może w nich „rozpoznać” kogoś ze swoich bliskich, znajomych, osób żyjących w środowisku lub spotkanych wcześniej w rozmaitych okolicznościach. Wówczas fantastyczne postaci i sytuacje przedstawione w książce, nabierają dla młodego czytelnika szczególnej wartości poznawczej.

Z założenia, w trakcie lektury do edukacji międzykulturowej dziecko może uzyskać odpowiedzi dostosowane do jego wieku i zdolności poznawczych. Dlatego wiele z wymienionych poniżej książek zostało opatrzone komentarzem metodycznym lub uwagami autorów dotyczącymi podejmowanych wątków. Niektóre z nich dostępne są w formie ebooków w Internecie – inne w postaci wręcz luksusowych, przepięknie ilustrowanych wydań, docenionych przez czytelników i wydawców podczas konkursów i targów książki.

Zaproponowany tu wybór lektur dla dzieci do edukacji międzykulturowej można ująć w następujące bloki tematyczne:

- ▶ **Opracowania dydaktyczne i metodyczne** – różnicowanie kulturowe w domu, szkole, najbliższym środowisku; imigranci, uchodźcy; czytanki, scenariusze, komentarze dla rodziców i nauczycieli pracujących w domu lub szkole z lekturami do edukacji międzykulturowej.
- ▶ **Inni i Obcy** – odmienność wyglądu, zachowania, kultury, statusu i roli społecznej; niezrozumienie, nieporozumienia, nietolerancja, negatywne stereotypy, uprzedzenia, napięcia, konflikty; odrzucenie, dyskryminacja, samotność; zaciekawienie, dialog, porozumienie, zrozumienie, akceptacja, tolerancja, współpraca, przyjaźń.
- ▶ **Rasizm i antysemityzm** – odmienność rasy i kultury; niezrozumienie, nieporozumienia, nietolerancja, negatywne stereotypy, uprzedzenia, napięcia, konflikty, eksterminacja, Holokaust; zakorzenienie w kulturze narodowej i etnicznej; historyczne podejście do różnicowania kulturowego; zaciekawienie, dialog, porozumienie, zrozumienie, akceptacja, tolerancja, współpraca, przyjaźń.
- ▶ **Obce kultury** – odmienność warunków i stylów życia, idei, tradycji, obyczajów; ciekawość i poznawanie świata mimo różnic kulturowych; niepewność i radość związana z odrywaniem różnic kulturowych, spotkanie i dialog kultur.
- ▶ **Wiek** – odmienność wieku i związanych z nim potrzeb, oglądu świata, stylów życia, postaw; nieporozumienia, napięcia i konflikty pokoleń; poszukiwanie podstaw do dialogu i współpracy, porozumienie, zrozumienie, prawa związane z wiekiem.
- ▶ **Chorowanie, cierpienie, śmierć** – odmienność stanu zdrowia i związanych z nim potrzeb, oglądu świata, stylów

życia, postaw, oczekiwań; odmienne reakcje na chorobę, cierpienie i śmierć; nieporozumienia, napięcia i konflikty; akceptacja, dialog, porozumienie, zrozumienie, współpraca, opieka; ADHD, astma, autyzm, choroba nowotworowa, depresja, padaczka, zespół Downa; umieranie i żałoba w różnych kulturach.

- ▶ **Religia** – odmienność religii, wartości, postaw, wzorców osobowych, stylów życia; podobieństwo i tożsamość wzorów kulturowych; poszukiwanie wspólnych korzeni religijnych; szacunek, dialog, tolerancja, ekumenizm.
- ▶ **Bajki, baśnie i legendy z różnych stron świata** – związane z regionem odmienności wzorów kulturowych, oglądu świata, postaw; niezrozumienie, nieporozumienia, nietolerancja, negatywne stereotypy, uprzedzenia, napięcia, konflikty; odrzucenie, dyskryminacja, samotność; zaciekawienie, dialog, porozumienie, zrozumienie, akceptacja, tolerancja, współpraca, przyjaźń; fantastyczne wyobrażenia lnych i Obcych; edukacja regionalna i historyczna.

Zaproponowany podział jest względny i umowny, bowiem poszczególne treści występują w większości z wymienionych opracowań. Ma on zapewnić orientację i ułatwić wstępny wybór źródeł do pracy z młodym czytelnikiem.

Opracowania dydaktyczne i metodyczne

- ▶ Bernacka-Langier A., Janik-Płocińska B., Kosowicz A., Pawlic-Rafałowska B., Piegat-Kaczmarzyk M., Walczak G., Rejmer Z., Wasilewska-Łaszczuk J., Zasuńska M., *Inny w polskiej szkole – poradnik dla nauczycieli pracujących z uczniami cudzoziemskimi*, Warszawa 2009, Wyd. Fundacja Polskie Forum Migracyjne.
- ▶ Bohosiewicz M., Kornacki P., Jurewicz J., Marek A., Kuspys P., Halik T., Czerniejewska I., *Imigranci w mojej klasie*, Warszawa 2011, Wyd. Stowarzyszenie Vox Humana.
- ▶ Czerniejewski M., Kubiak I., Malczewska M., Szczepanik W., *Uchodźcy. Materiał pomocniczy dla prowadzących zajęcia na temat uchodźców*, Poznań 2001, Wyd. Stowarzyszenie Jeden Świat.
- ▶ *Dzieci w procesie kształtowania postaw kulturowych. Przewodnik po ścieżkach edukacji regionalnej wielo- i międzykulturowej (materiały dla nauczycieli przedszkoli i szkół podstawowych)*, red. T. Lewowicki, J. Suchodolska, Cieszyń – Warszawa – Kraków 2011, Oficyna Wydawnicza Impuls.
- ▶ *Edukacja międzykulturowa wobec integracji dzieci czecheńskich na przykładzie projektu „Ku wzbogacającej różnorodności”*, red. A. Młynarczuk, K. Potoniec, Białystok 2009, Wyd. Fundacja Uniwersytetu w Białymstoku.
- ▶ Grzybowski P.P., *Spotkania z Innymi. Czytanki do edukacji międzykulturowej*, Kraków 2011, Oficyna Wydawnicza Impuls.
- ▶ Idzik I., Nitka J., Marcinowska H., Onuchowska A., Kasprzyk T., Biłyk K., Reich A., Mackiewicz K., Cieśliński Ł., *Program edukacyjny „Różni - równi”*. Podręcznik dla prowadzących lekcje na temat mniejszości narodowych i etnicznych, Poznań 2004, Wyd. Stowarzyszenie Jeden Świat.
- ▶ *Języki świata. Materiały dydaktyczne do zajęć międzykulturowych*, red. K. Gvórak-Sosnowska, I. Morzoł, Warszawa 2008, Wyd. UNESCO.

- ▶ Ośko A., Piegat-Kaczmarzyk M., Rejmer Z. (oprac.), *Cały świat w naszej klasie. Scenariusze zajęć międzykulturowych*, Warszawa 2011, Wyd. Polskie Forum Migracyjne.
- ▶ Popowska D. (oprac.), *Cały świat w naszej klasie*, Warszawa 2011, Wyd. Polskie Forum Migracyjne.
- ▶ Przygody Innego. Bajki w edukacji międzykulturowej, red. A. Młynarczyk-Sokołowska, K. Potoniec, K. Szostak-Król, Białystok 2011, Wyd. Fundacja Edukacji i Twórczości.
- ▶ Różnorodność. Twórcza aktywność. Inkluzja w edukacji, red. A. Młynarczyk-Sokołowska, K. Potoniec, K. Szostak-Król, Białystok 2013, Wyd. Fundacja Uniwersytetu w Białymstoku.
- ▶ Uczenie się międzykulturowe. Pakiet szkoleniowy nr 4., red. M. S. Taylor, Strasbourg 2000, Wyd. Rada Europy i Komisja Europejska.
- ▶ Wielokulturowość na co dzień. Materiały dla nauczycieli, red. I. Czerniejewska, Kraków 2006, Wyd. Stowarzyszenie Willa Decjusza.
- ▶ Zrozumieć innych, czyli jak uczyć o uchodźcach, red. K. Koszewska, Warszawa 2001, Wyd. CODN.

Obcy i Inny

- ▶ Bardijewska L., *Zielony wędrowiec*, Warszawa 2008, Wyd. EZOP.
- ▶ Crowther K., *Mój przyjaciel Szymon*, Gdańsk 2010, Wyd. EneDueRabe.
- ▶ Dubus B., *Tekla i jej chłopakowy świat*, Warszawa 2010, Wyd. Wytwórnia.
- ▶ Eribruch W., *Straszną piątka*, Warszawa 2007, Wyd. Hokus-Pokus.
- ▶ Gill-Piątek H., Krzywonoś H., *Bieda. Przewodnik dla dzieci*, Warszawa 2010, Wyd. Krytyki Politycznej.
- ▶ Heubl M.U., Kołpanowicz M., *Kolorowe łyżki klauna*, Kraków 2003, Wyd. AA.
- ▶ Jeong-Saeng K., *Psia kupa*, Warszawa 2012, Wyd. Kwiaty Orientu.
- ▶ Kotowska K., *Jeż*, Poznań 2010, Wyd. Media Rodzina.
- ▶ Kotzwinkle W., Murray G., *Walter, pies pędzi-wiatr*, Warszawa 2007, Wyd. Vizja Press & It.
- ▶ Krohn L., *Pelikan*, Warszawa 2008, Wyd. Dwie Siostry.
- ▶ Laszuk A., *Mała książka o homofobii*, Warszawa 2010, Wyd. Czarna Owca.
- ▶ Lindenbaum P., *Igor i lalki*, Poznań 2009, Wyd. Zakamarki.
- ▶ Maxeiner A., *To wszystko rodzina! O dziecku nowej partnerki brata taty poprzedniej żony i o innych krewnych*, Warszawa 2012, Wyd. Czarna Owieczka.
- ▶ Orlew U., *Babcia robi na drutach*, Warszawa 2009, Wyd. Wytwórnia.
- ▶ Ostrowicka B., *Jest taka historia. Opowieść o Januszu Korczaku*, Łódź 2012, Wyd. Literatura.
- ▶ Piotrowska E., *Żółte kółka. Mam na imię Inna*, Żychlin 2014, Wydawnictwo Książkowe Ibis.
- ▶ Simon Catelin V., *Jak dwie krople wody*, Gdańsk 2009, EneDueRabe.
- ▶ Stanecka Z., Oklejak M., *Basia i kolega z Haiti*, Warszawa 2011, Wyd. Literacki Egmont.
- ▶ Steinhöfel A., *Rico, Oskar i głęboconie*, Kraków 2011, Wyd. WAM.
- ▶ Ungerer T., *Księżycolud*, Wrocław 2011, Wyd. Format.

Rasizm i antysemityzm

- ▶ Diou M., *Mała książka o rasizmie*, Warszawa 2011, Wyd. Czarna Owca.
- ▶ Fellner H., Duthheil F., *Rasizm i nietolerancja – nie!*, Warszawa 2005, Wyd. Muchomor.
- ▶ Keff B., *Mała książka o antysemityzmie*, Warszawa 2011, Wyd. Czarna Owca.
- ▶ *Kompot. Polsko-izraelski album komiksowy*, red. K. Wielga, Warszawa 2008, Wyd. Instytut Adama Mickiewicza Kultura Gniewu.

- ▶ Levine K., *Walizka Hany. Historia prawdziwa*, Poznań 2005, Wyd. Media Rodzina.
- ▶ Simms T., *Płaszcz Józefa*, Wrocław 2009, Wyd. Format.
- ▶ Środa M., *Mała książka o tolerancji*, Warszawa 2010, Wyd. Czarna Owca.
- ▶ Ungerer T., *Otto. Autobiografia pluszowego misia*, Wrocław 2011, Wyd. Format.

Obce kultury

- ▶ Grzebińska O., *Mama dookoła świata*, Warszawa 2012, Wyd. W.A.B.
- ▶ Krysiak P., Witkowska M., Buszewicz M., *Dzieci świata*, Warszawa 2011, Wyd. Arkady.
- ▶ Nowacka-Devillard A., *Apetyt na świat. Maroko – Tadzyn*, Warszawa 2009, Wyd. Fundacja Edukacji Międzykulturowej.
- ▶ Nowacka-Devillard A., *Apetyt na świat. Wietnam – Nem*, Warszawa 2010, Wyd. Fundacja Edukacji Międzykulturowej.
- ▶ Szczepańska-Kowalczyk K., *Majka, Marcel i afrykańskie czary*, Kraków 2009, Wyd. Znak.
- ▶ Węgierek K., *Apetyt na świat. Meksyk – Celebracion*, Warszawa 2009, Wyd. Fundacja Edukacji Międzykulturowej.
- ▶ Węgierek K., *Aż na koniec świata. Pojazdy i nie tylko.*, Warszawa 2010, Wyd. Fundacja Edukacji Międzykulturowej.

Wiek

- ▶ Bodström C., *Buziaki, całusy, pocałunki*, Warszawa 2012, Wyd. Czarna Owieczka.
- ▶ Kasdepke G., *Mam prawo! Czyli nieomal wszystko, co powinniście wiedzieć o prawach dziecka, a nie macie kogo spytać*, Warszawa 2007, Wyd. National Geographic.
- ▶ Saint-Mars D. de, *Ponizanie – nie!*, Warszawa 2005, Wyd. Muchomor.
- ▶ Saint-Mars D. de, *Przemoc – nie!*, Warszawa 2005, Wyd. Muchomor.
- ▶ Schmitt E.-E., *Opowieści o niewidzialnym*, Kraków 2005, Wyd. Znak.
- ▶ Staffelt P., *Mała książka o przemocy*, Warszawa 2008, Wyd. Jacek Santorski & Co.
- ▶ Stanecka Z., *Świat według dziadka*, Poznań 2013, Wyd. W drodze.
- ▶ Stark U., *Jak mama została Indianką*, Poznań 2008, Wyd. Zakamarki.
- ▶ Zolotow C., *Lalka Williama*, Warszawa 2012, Wyd. Czarna Owieczka.
- ▶ Żakówna M., *Jak Maciek przestał być Małym*, Piaseczno 2010, Wyd. TacyJakJa.pl.

Chorowanie, cierpienie, śmierć

- ▶ Amenta III C.A., *Krzyś jest wyjątkowy. Dla dzieci o autyzmie*, Gdańsk 2010, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- ▶ Basek A., Gałęziowska M., *Kiedy Twój brat lub siostra choruje na raka*, Mysłówice 2011, Wyd. Hospicjum Cordis.
- ▶ Dahle G., Nyhus S., *Włosy mamy*, Gdańsk 2010, Wyd. EneDueRabe.
- ▶ Grabowska-Grzyb A., *O Małpce, która spadła z drzewa*, Piaseczno 2010, Wyd. TacyJakJa.pl.
- ▶ Hennezel C., *W imieniu życia. Opowiedz mi o śmierci...*, Gdańsk 2007, Wyd. Klucze.
- ▶ Hole S., *Lato Garmanna*, Gdańsk 2008, Wyd. Fundacja Inicjatyw Społecznie Odpowiedzialnych.
- ▶ Jalonon R., *Dziewczynka i drzewo kawek*, Warszawa 2009, Wyd. Tatarak.
- ▶ Krajewska M., *Mój młodszy brat*, Poznań 2009, Wyd. Media Rodzina.
- ▶ Lindenbaum P., *Filip i mama, która zapomniała*, Poznań 2010, Wyd. Zakamarki.
- ▶ Moore-Mallinos J., *Mój brat ma autyzm*, Częstochowa 2009, Wyd. Edycja Świętego Pawła.
- ▶ Nicholls S., *Olivier i zeszyt z marzeniami*, Kraków 2008, Wyd. Znak.

- ▶ Ringen Kommedal H., Czy tata płacze?, Gdańsk 2008, Wyd. Fundacja Inicjatyw Społecznie Odpowiedzialnych.
- ▶ Ryrych K., Siedem sowych piór. Pamiętnik mojej choroby, Warszawa 2008, Wyd. Cartalia Press.
- ▶ Stalfelt P., Mała książka o śmierci, Warszawa 2008, Jacek Santorski & Co.
- ▶ Stark U., Hoglund A., Czy umiesz gwizdać, Joanno? Poznań 2008, Wyd. Zakamarki.
- ▶ Światowska A., Baltazar - mój przyjaciel z ADHD, Gdańsk 2011, Wyd. Harmonia.
- ▶ Tyszką A., Bajka na astmę, Piaseczno 2010, Wyd. TacyJakJa.pl.
- ▶ Zięba M., Moja mama ma raka, Warszawa 2007, Wyd. EZOP.

Religia

- ▶ Dziedziul B., Bustowska L., Wigłusz T., Konopacki A., Karkowska A., Chutkowski A., Misiejuk A., Miśkiewicz T., Miśkiewicz B., Religie Podlasia. Przewodnik nie tylko dla dzieci, Białystok 2012, Wyd. Centrum im. Ludwika Zamenhofa w Białymstoku.
- ▶ Gilbert M., Jest wiele wiar. O co pytają dzieci, Warszawa 2008, Wyd. Jacek Santorski & Co.

Bajki, baśnie i legendy z różnych stron świata

- ▶ Bojar-Fijałkowski G., Legendy ze słowińskiej checzy, Warszawa 1976, Krajowa Agencja Wydawnicza.
- ▶ Cholewińska-Szkolik A., Bajki o misiach z czterech stron świata, Warszawa 2011, Wyd. Book House.
- ▶ Czyżewska M., Jestem Polakiem, Warszawa 2009, Wyd. Zielona Sowa.
- ▶ Dobkiewiczowa K., Miedziana lampa. Baśnie i opowieści o śląskim Skarbniku, Warszawa 1969, Wyd. Nasza Księgarnia.
- ▶ Dobkiewiczowa K., Sztolnia w Sowich Górach. Baśnie i opowieści z Ziemi Opolskiej, Beskidów i Dolnego Śląska, Poznań 2008, Wyd. Zys i Ska.
- ▶ Dzikowska E., Wierzchowska W., Bajki nie bajki. Opowieści z całego świata, Warszawa 2011, Wyd. Pascal.
- ▶ Ficowski J., Syrenka, Warszawa 1975, Wyd. Nasza Księgarnia.
- ▶ Heyduk B., Legendy i opowieści o Krakowie, Kraków 1985, Wy-

dawnictwo Literackie.

- ▶ Jackiewicz-Dobkiewiczowa K., Saga o białym kryształ. Baśnie i opowieści o małopolskiej soli, Warszawa 1986, Wyd. Nasza Księgarnia.
- ▶ Koniusz J. (oprac.), Złota dzia Boleśława. Podania, baśnie i legendy Ziemi Lubuskiej, Poznań 1970, Wydawnictwo Poznańskie.
- ▶ Kosowicz A., Włodarczyk A. (oprac.), Bajki z krajów uchodźców, Warszawa 2006, Wyd. Przedstawicielstwo w Polsce Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców UNHCR.
- ▶ Krüger M., Było? Nie było?, Wrocław 1998, Wyd. Siedmioróg.
- ▶ Morcinek G., Jak górnik Bulandra diabła oszukał, Warszawa 1958, Wyd. Nasza Księgarnia.
- ▶ Necel A., Necel A., Necel-Krupa A., Demony, purtki i stolemy. Baśnie kaszubskie, Opole 2011, Wyd. MS.
- ▶ Pagaczewski S., Diabelski kamień, Kraków 2005, Wydawnictwo Literackie.
- ▶ Porazińska J., Starodzieje, Warszawa 1964, Wyd. Nasza Księgarnia.
- ▶ Puzdrowski E., Bursztynowe drzewo. Baśnie kaszubskie, Gdańsk 2003, Wyd. Polnord-Oskar.
- ▶ Selliga K. (oprac.), Legendy miast polskich. Podania, przypowieści i anegdoty o dawnych miastach polskich, Warszawa 1993, Nakładem autora i jego przyjaciół.
- ▶ Szelburg-Zarembina E., Chłopiec z perły urodzony. Baśń na motywach podhalańskich, Warszawa 1987, Wyd. Krajowa Agencja Wydawnicza.
- ▶ Swirko S. (oprac.), W kranie Gryfitów. Podania, legendy i baśnie Pomorza Zachodniego, Poznań 1976, Wydawnictwo Poznańskie.
- ▶ Swirko S., Orle gniazdo. Podania, legendy i baśnie wielkopolskie, Poznań 1971, Wydawnictwo Poznańskie.
- ▶ Świszczyńska A., O dzielnym Piaście, Łódź 1986, Wydawnictwo Łódzkie.
- ▶ Tsanev I., Baśnie narodów Kaukazu, Sandomierz 2014, Wyd. Armoryka.
- ▶ Wasylewski S., Meluzyna czyli panna z śląskiego wiatru. Legendy, podania i baśnie śląskie, Katowice 1966, Wyd. Śląsk.
- ▶ Zdzitowiecka H., Bursztynowe baśnie, Gdańsk 1972, Wyd. Morskie.
- ▶ Zientara-Malewska M., Baśnie znad Łyny, Warszawa 1970, Wyd. Czytelnik.

Przyjemnej lektury!

